

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető
minden közlemény
a szerkesztőséghez Nyomtató
uteza 9. sz. küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

Előfizetési ár: egész évre 12 korona, félévre 6 korona.

Hirdetések jutányos árcn közöltnék.

Egyes szám ára 30 fillér.

Az előfizetési és hirdetési pénzek

s a lap megrendelésére és
szétküldésére vonatkozó összes
megkeresések Karai Sándor
tanárhoz (József Kir. herceg-utca
54. sz.) intézendők.

Fecske a templomban.

„A Te oltáridnél én Istenem a veréb is talál
házat és a fecske fészket magának.“ (Biblia.)

Templomunkba fecske repült be,
S napokig benne repkedett;
Kereste talán ő is ottan
Az »uj földet és uj eget«? ...
Sehoggyse akart kirepülni,
Hajtottuk! — ő csak benn maradt,
Együtt csicssergett orgonánkkal
Istenitisztelet alatt.

Hányan kerülük a templomot?
Mig a fecske eljött bele,
Nóé galambját olajággal
Láttam berepülni vele.
Keresi minden a Teremtőt
Mig sok ember bálványt imád...
Nem öleli hittel magához
Kereszten az Isten Fiát!

Szegény fecskét én úgy sajnáltam,
Övéitől elzárva lett;
Kis fiai talán azóta
Éhen haltak el? — meglehet.
Ki tudja, hogy mi lett belőlük
Avagy örvendenek talán?
Hogy anyjuk uj hazát talált fel
A boltozat magaslatán.

Óh fecske! — példád lelkesítse,
Mindazt ki e világnak él;
Ki az Istentől és az égtől
Semmi jót nem vár nem remél.
Lelkesítse itt elhalásod:
A boldogot a szenvedőt,
Hogy milyen szép milyen magasztos
Meghalni az oltár előtt?!

(Kölcese.)

Kósa Ede.

Egységes liturgia.

I.

A liturgia ügye iránt általános az érdeklődés. Lapjaink allandóan a felszínen tartják e kérdést és írónk is derekasan foglalkodik körülötte.

Megszólaltak a lelkész-értekezletek is és nem sokára az egyházmegyék is leadják szavazataikat.

Akár a Novák-féle (mert e nagy értékű munkának is lesznek pártolói), akár a konventi javaslatot fogadják el, ugylátszik mintha az egységes liturgia sorsa biztosítva volna.

Régi is utánna a vágyódás, sok tekintetben szükséges is volna rá és én mégis a Novák véleményét írom alá, hogy t. i. *az egységes liturgia ügyét el kell halasztani s a Nagy Károly-féle javaslatot le kell venni az őszi konvent és a zsinat napi rendjéről s mint nyílt kérdést rá kell bízni az irodalomra, az életre és az érlelel időre.**

Nem csak azért, a mit Novák elmond a Nagy Károly-féle javaslat ellen, midőn e kérdésre, hogy mit hoz ez a konventileg hitelesített javaslat? igen élesen, de nem igazság nélkül így felel: „Hozza és adja azt, a mit az egységesítési mozgalom nélkül is mindenki tudott, hozza és adja a magyar ref. egyház istenítiszteleti és szertartási elemeit, alkotó részeit éppoly formátlanul és szervezetlenül, éppoly hézagosan és rendszertelenül, mint a hogy eddig is voltak.” Ugy van. A Nagy Károly-féle javaslat a jelenlegi gyakorlat kodifikálása két eltéréssel. Egyik a textus felvételi ének betoldása, a másik az urvacsora kiosztásakor a szereztetési igéknek olyan megszentelési formula féle alkalmazása és az egész szolgálatnak az urasztala mellé helyezése.

Tény az is, hogy ez a javaslat semmiképpen sem felel meg, annak a konventi utasításnak, melynek alapján Novák a liturgiális javaslat készítésére megbízatást kapott és dolgozott. És mindennek dacára az is tény, hogy ma mégsem mehetünk tovább e munkálatnál, mert nem tudunk ennél szélesebb körű liturgiában megegyezésre jutni.

Nem pedig azért, mert még ma sincs *megérre rá az idő.*

Akkor meg, midőn Novák a megbízatást kapta, egyáltalán nem is lehetett. *A mit az egyházkerületek kértek nem is annyira liturgiális reform volt, hanem csak egy egységes agenda, mely az urvacsora osztás, keresztelés, esketés, temetés, konfirmáció körüli teendőket s más idevonható előforduló lelkészi eljárásokat szabályozzon.*

A konvent midőn mélyebbre vetette a há-

* Lásd Sárospataki Ref. Lapok 8. szám Liturgiái hullámok e. cikket.

lót jó indulatból, de gazda nélkül számolt s az előadónak adott utasításával pedig egyenesen előidézte azt a mindenképpen sajnálatos visszahatást, mely a javaslat bukásával bekövetkezett.

A konventi utasítás ugyanis előírta, hogy „liturgiánkat alaki tekintetben teljesen, tartalmi tekintetben csak részlegesen kell egységesíteni. Liturgiái téren lelkészeink szabadsága csak azoknál az objectív alkotó részeknél korlátozandó, a melyeket a törvényhozás ilyenekül megjelöl és megköt. Az egységesítés történelmi alapon, több százados gyakorlatunk keretében viendő keresztül: új alkotórészekül csak oly elemek vehetők fel, a melyek se istenítiszteleti elveinkkel, se liturgiánk történelmi jellegével nem ellenkeznek, e mellett építők . . .”

Ez az utasítás feljogosította Novákot, hogy munkálatát szélesebb alapokra fektesse és ne csak egységesítsen, hanem újítsa is.

Nem is illetheti azért őt semmi gáncs. Javaslata derék dolgozat, nagy körültekintéssel készült munkálat, a melynek minden további határozat nélkül is meglesz a maga nagy hatása a magyar ref. egyházi új liturgia kialakulására nézve.

Életheléptetni azonban e javaslatot még sem lehetett volna. Mert nem idézte volna elő azt a hatást, mely az istenítisztelet helyes elrendezésének a célja. Nem váltotta volna ki azokat az érzelmeket, a melyek a hívőket Istenhez emelik. Nem, legalább ez idő szerint.

Szokatlan új formáival visszahatást és bírálatot keltett volna a népnél s e kedvetlenséget nem ellensúlyozta volna a kevés szakértők helyeslése.

Hogy a mi vallásunk a lélekben és igazságban való imádás vallása, minden szertartások nélkül, amaz ősi egyszerű evangéliomi vallás, ezt a tudatot elhomályosította volna a javaslat forma gazdagsága.

És mosódott volna a különbség is, mely bennünket a más egyházuaktól elválaszt s melyet istenítiszteletünk mai rendje élesen kifejez. De nincs is teljesen igaza Nováknak, midőn azt állítja, hogy a mi száraz istenítiszteletünk tulajdonképpen nem is liturgia.

Hogy a mi kultuszunk egyszerű, az nem fejletlenség, hanem túlfejlődés. Elég a Geleji Katona öreg graduáljára nézni, hogy megértsük, miszerint a mi istenítiszteletünk is gazdagabb volt régen.

S ha ma ismét változtatásra van szükség, azt nem egy kötelező új liturgia kényszerű felparancsolásával, hanem az eszmecserének megindításával, a közérdeklődés felkeltésével, a dolgról való helyes ismeretek elterjesztésével ér-

hetjük el csupán. Ne essünk azért kétségbe. A gazdagabb, jobb liturgiát meghozza az idő. Addig pedig teljesen elég, ha a Nagy Károly-féle javaslat ajánlatba hozatalával, de nem kötelező oktroyálásával az egész ügy a napi rendről levétetik s mint nyílt kérdés az irodalomra, az életre és az érlelő időre bízatik. Ez az idő nem lesz elveszett idő, ha az istenitisztelet rendezésének nagyfontosságú dolgaival megismerkedünk s azt a mi a helyzet javítására megtehető, minden egyetemesen kötelező határozat nélkül is egyszerűen esetenként, akár csak a presbiteriánusok útján is megtesszük.

Ez a meggyőződése Nováknak, kit e kérdésben döntő szó illet, de ez a legjobb kivezető út is, a melyre egyáltalában minden veszedelem nélkül ráléphetünk.

Dr. Ferencsy Gyula.

Idvezítő Urunk tanítása.

Tanításának módszere.

A nagy tanítómesterek módszerében mindig van valami feltűnő, valami tanulságos. Tudvalevő dolog az is, hogy a módszer minő fontos a tanításnál és mennyire hozzájárul a sikerhez. Jézus tanításának módszere különösen méltó a tanulmányozásra. Lehet ugyan, hogy teljesen nem tudjuk kifejteni, de a mit igen, az nagyon tanulságos leendő. 1. A legelső dolog, a mi feltűnik Jézus tanítási módszerében, az, hogy tanítását nem írta le, könyve nem maradt reánk. Tanítása eleitől végig *élőszóval* történt. Rábizta szavait Galilea szellőjére, paraszt hallgatói emlékezetére. És még sem volt legkisebb kétsége sem a felől, hogy szava fenn marad évezredeknek át. Maga is kitejezi e bizalmát: „Az ég és föld elmúlnak, de az én beszédim semmiképpen el nem múlnak.” (Máté XXIV. 35). Ez a nagy bizalom magyarázza meg azt, hogy miért nem írt le Jézus semmit sem tanításaiából.

2. Másik sajátossága a Jézus tanításimódszerének az, hogy az nem volt *sem rendszeres, sem tudományos*. Azonnal észreveheti bárki, ha összehasonlítja a Jézus tanítását valamely hitvallással, vagy theologiai rendszerrel. Ezeketől eltérőleg Jézus tanítása mindig *alkalomszerű, rögtönzött* volt. Az érzett szükség, az adott alkalom adta mindig a szót ajakára. Hanem azért beszéde mégis mindig egyetemes érvényű, minden embert egyaránt érdeklő. Minő alkalomszerű volt például a samariai asszonnyal folytatott beszélgetése s mégis minő örökérvényű általános nagy vallási igazságot fejeznek ki ezek a szavak: „Isten lélek és akik őtet imádják, szükség, hogy lélekben és igazságban imádják.” (János IV. 24.)

3. E mellett mindig *hallgatóihoz alkalmazott* a beszéde Jézusnak. Ez a vonás az, a miről szónokaink oly sokszor elfeledkeznek s esodálkoznak, hogy hallgatóik végig alusszák a prédikációt. Jézusnál azonban feltűnően meg van ez. Bárminő örökérvényű tanulságokat mondjon is, főcélja mégis mindig az, hogy első sorban a zsidóknak, még pedig a kora zsidóinak szóljon. Mennyire rájuk illet pl. ez a mondása:

„Hogy ha a ti igazságtok (*δικαιοσύνη*) feljebb nem bővülködhetik az írástudók és farizeusok igazságoknál semmiképpen nem mehettek bé a mennyeknek országába.” (Máté V. 20.). Azok a tévedések, az a merev formalizmus, az a képmutatás, a mit itt Jézus megtámad saját korának és saját népének bűne; jóllehet rájuk illenek azok a szavak mireánk is, sőt minden emberre. Jézus tanításának mind e mai napig teljes érvényben való fennmaradása fényes bizonyossága annak, hogy az a tanítás, a mely ez alkalomra s egy korra ráillik, tanulságos voltával fennmaradhat s ráillő lehet századokkal későbbi alkalmakra és korokra is.

4. Azt hogy hallgatói számára annyira megfelelő és mégis maradandó becsű volt a Jézus tanítása köszönhetjük *népszerű* jellegének: értve ezt a szót a legnemesebb értelemben. Mert Jézustól mérhetlen távol volt akár a hallgatóknak való hízélgés, akár azoknak üres, esillogó frázisok szónoki figurák használása által való mulattatása. Népszerű volt azért, mert a köznép is teljesen megértette. „Es nagy sokaság örömet hallgatja vala őtet.” mondja Márk (XII. 37.) Aztán meg volt a Jézus tanításában valami, ami első hallásra rögtön megkapta a figyelmét valamennyi hallgatójának. Ellentétben ugyanis minden más tanító messterrel Jézus igen sokszor hivatkozott hallgatóinak *igazságérzetére*. Ez pedig közös és egyforma minden embernél, tudatlannál úgy mint tanultnál. Nem kifejtette, hanem kitaláltatta az igazságot hallgatóival. Ez által a bensőjökben szunnyadó jót felébresztette s Istenhez vezettette őket. Ezenkívül népszerűségét nagyban elősegítették: *egyszerű nyelvre, találó hasonlatok, kifejező példázatok*. A ki csak némileg is ismerős a Jézus tanításaival, emlékezni fog ezekre. Mily könnyedén teszi a legelvontabb igazságot is egyszerre felfoghatóvá, úgy hogy teljesen lehetetlen azt félre érteni avagy elfeledni. Ki ne ismerne azokat a felséges példázatokot. Minő egyszerűek, tisztán érthetők, s minő bámulatosan gazdag tartalmuak! Páratlanok a világirodalomban. Találó hasonlatok egymást érik, a mint forgatjuk az evangélium lapjait. Most képes, majd allegorikus értelemmel élénkítik Jézus beszédét s teszik azt könnyen megőrizhetővé az emlékezet számára. Korának és hazájának jólismert tárgyai, a mindennapi élet változatos jelenségei, az emberi foglalkozások egymásután jelennek meg beszédeiben lelki célokat szolgálva. Az ég madarai, a mező liliomai, a nyáj pásztora, a földműves földjét szántva, barmait legeltetve... stb. stb. Szóval a mint Jézus tanításait olvastuk, látjuk, hogy telve vannak azok példázatokkal, képekkel, hasonlatokkal. Hasonlatok olyan találók, hogy a figyelem sohasem rájuk irányul, hanem arra az igazságra, a mit kifejeznek. Lépten nyomon találkozunk rövid, tömör példabeszédyszerű mondásokkal: „A szombat az emberért teremtett, nem az ember a szombatért.” (Márk II. 27.) „A minémü mértékkel mértek, olyannal mérnek egyebek néktek.” (Márk IV. 24.) „A ki én velem ninesen, én ellenem vagyok az, és a ki én velem együtt nem takar, tékozol az.” (Máté XII. 30.) „Mert valaki felmagasztalja magát megaláztatik és a ki megalázza magát felmagasztalatik.” (Lukács XVIII. 14.) Ezek a vonások eszközlik azt, hogy Jézus beszéde egyszerre népszerű, az emlékeztetbe vésődő és tanulságos.

5. Jellemző vonása továbbá Jézus tanítási módszerének az, hogy az igazságot némielykor olyan for-

mában fejezi ki, a mi szándékosan *meglepő*, paradoxonszerű hallgatóira nézve, (látszólag képtelenség). Milyen meglepő pl. a hegyi beszéd kezdete Lukácsnál: „Boldogok vagytok szegények, mert tietek az Isten országa.“ „De jaj nektek gazdagoknak, mert elveszítetek a ti vigasztalástokat.“ VI. 20. 24.) Különösen a zsidóknak volt ez meglepő, a kik a gazdagságot az égi kegy különös jelének tartották. Minő képtelenségnek látszó az eféle mondása: „Nem jöttem, hogy az igazakat hívjam, hanem a bűnösöket.“ (Márk II. 17.) „Mert valaki akarja az ő életét megtartani, elveszti azt, és valaki elveszti az ő életét én érettem megtalálja azt.“ (Máté XVI. 25). „Ha valaki én hozzáam jő és meg nem gyűlöli az ő atyját, anyját, feleségét, magzatit, atyjafiait és hugait, sőt a maga lelkét is, nem lehet az én tanítványom.“ (Lukács XIV. 26.) Minő gyakorlatiatlannak látszó ez a parancs: „Ha ki téged egy mértföldre kényszerít menni, menj el vele kettőre.“ (Máté V. 41). Hogy a Jézus tanításának ezt a vonását megérthettük, tudnunk kell, hogy minden új igazság hirdetőjének nagy akadály az, hogy az a nép, a melylyel dolga van azt hiszi hogy ő már ismeri azt az igazságot, holott éppen nem. Jézus korának zsidói is azt gondolták hogy ők tudják már jól, mi az az Isten országa, pedig tévedtek a mennyiben szerintők a földi szerenese, a testi jólét volt annak legfőbb tulajdonsága és azt tartották, hogy nekik öröklött jogaik vannak ahhoz az országhoz, mint Ábrahám testi leszármazottjainak. Az ilyen hallgatókkal való bánásmódban az a főteendő, hogy erről a téves hiedelmökről előbb le kell őket szoktatni s csak aztán ismertetni meg velök az igazságot. Tanítani és feleltetni kell egyszerre. És Jézus gyakorta meglepő paradoxonszerű tanításai nagyon alkalmasak voltak e kettős cél elérésére. Régi hitők megingott. Nem ringathatták magokat abban a nyugodt hiedelemben, hogy tudják ők már, mit akar Jézus mondani nekik. Gondolkodniok kellett akaratanul is a felett, a mit hallottak, Folytonosan egy egy probléma került elébök, a mit nekik kellett megfejtetniök. Ép ez jó tett velök. Lassan lassan átalakította egész gondolkozásukat erkölcsi világ nézetüket. S ez az átalakulás azért volt becses és maradandó, mert önmaguk szerezték azt. Jézus csak megindította rájuk nézve annyira meglepő mondásaival lelkökben ezt az átalakulást. A mikor Jézus az emberi kötelességekről tanított, nem annyira az volt a célja, hogy a jócselekedetek végrehajtását eszközölje, hanem hogy jó embereket teremtsen; lelköket olyanná művelje, a minő a magáé volt. Ezt pedig úgy vélte elérhetőnek, ha a lelkiismeretet gyakorolja s szoktatja rá arra, hogy ismerje meg a biztos válaszfalat az igazán jó és rossz között. Erre pedig lealkalmasabb módszer az, a mi az övé volt, ha velök magokkal keresteti az igazságot, s rajta van, hogy mennél komolyabban keresik annál közelebb jussanak hozzá, mert így aztán az az igazság bizonyosabb előttük, mintha mástól hallják s annál jobban megszeretik, mennél inkább megismerik. Az igazság kutatása ugyanis mindig áldást hoz az ember jellemére s annak helyes megismerésére. Ezért az Isten országának a természete ma is kötelességévé teszi minden embernek azt, hogy az erkölcsi gondolkozást művelje magában az igazság keresése által.

A fent mondottak az okai annak, hogy a Jézus tanítása sok esetben így van kifejezve, hogy tanító is, meg ösztönző is egyszerre. Meglepők, pazarsze-

rűek, példányképesek, hogy ösztönözzék az elmét a gondolkozásra az által, hogy első hallásra nehéz őket igazakul elfogadni. Az ember elméjét folytonos kutatásban tartják. Azt olvassuk pl. a gazdáról és Lázárról szóló példázatban: „Te javaidat elvetted a te életedben, hasonlatosképpen Lázár is az ő nyavalyáit; most pedig ez vigasztaltatik, te pedig gyötrettetel.“ (Lukács XVI. 25.) Ez látszólag azt a különös tant fejezné ki, hogy Isten az utolsó ítéletnél olyan törvényt követ, hogy a halál után az ember földi állapotát egyszerűen megfordítja, tehát a szegény és gazdag helyet cserélnek, a mint magyarázták is némelyek e szavakat, de bizonyára léha gondolkozással. Jézus ezen szavainak célja az, hogy erkölcsi gondolkozást ébresszen azon váratlan, s bizonyosan előálló nagy változásnál, a mit a sirontúli élet idéz majd elő.

Mennyire meglepnek bennünket ezek a szavai: „A ki tégedet jobb felől arcul ütend, fordítsad a másik orcádat is;“ „És ha a ki... el akarja venni a te alsó ruhádat, engedd neki felső ruhádat is;“ „És ha ki téged egy mértföldre kényszerít, menj el vele kettőre.“ (Máté V. 39, 40, 41). Az ember első hallásra nem érti, mit is akar itt Jézus mondani, annyira képtelenségnek látszanak. De a mint elkezd rajta, — mint problémán gondolkozni, egyre világosabb lesz előtte, hogy minő erőteljes parancsolatok ezek, nem ugyan szóserinti értelmökben, mert az csak holmi öntetszelgő legalistának való volna, hanem azon nagy erkölcsi elv tekintetében, a mi a betük alatt rejlik. Gondolatokat ébreszt a lélekben, miképen tegye félre a bosszút s mondjon le az ember a jog rideg követeléséről s éljen szeretetben még azokkal is, a kik gonoszok. Arra valók e parancsolatok a magok parancsszerű természetökkel, hogy szüntelen erkölcsi problémát állítsanak a lélek elé megfejtés végett. Arra valók, hogy a lelkiismeretet támasszák fel az értelem elhomályosításával. Az erkölcsi magaviselet *elveit* annál nyíltabban fejezik ki, mennél hasznavehetlenebbek és követésre alkalmatlanok, mint *szabályok*.

6. Más jellemző sajátága Jézus tanítási módszerének a *tartózkodás*. T. i. nem mond meg mindent hallgatóinak. „Még sok dolgok vannak — ugymond — melyeket nektek kellene mondanom, de most el nem hordozhatjátok.“ (*ὁὐ δύνασθε βαστάζειν αὐτῶν*). Visszatartja az igazságot arra az időre, a mikor hallgatói érettebbek lesznek annak elfogadására. A legfőbb példa erre a tartózkodásra az, hogy halogatta magát a Messiásnak kijelenteni. Magát rendszeren csak az *ember fiának* nevezte. Ezt a nevet pedig sohasem használta a zsidó nép az általa várt, Messiásra vonatkoztatva. Azért halogatta ezt Jézus, mert a zsidó nép várakozása az eljövendő Messiást illetőleg nagyon is testi, földhöz ragadt volt még. Hódító királynak képzelte reményök, ki a zsidó népnek uralmat szerez a többi nemzetek felett. Nyilvánvaló, hogy ha Jézus korán azzal az igénynyel lép fel, hogy ő a megígért Messiás, teljesen félreértik. Egészen mást értettek a zsidók Messiás alatt, mint Ő. Ennélfogva *incognito* működött közöttük egy ideig. Ugylátszik az volt a célja, hogy ily módon alkalmat ad hallgatóinak megismeri őt úgy a minő a maga valóságában, távol minden előítélettől s a mint jellemével, tanítása szellemével megismerkednek, lassan-lassan magok belátják, hogy az a szellem sokkal magasztosabb, mint a minőt ők vártak a

Messiástól s így elfeledik a dúrva földi várakozásokat s érezni fogják, hogy Jézus sokkal méltóbb a *Krisztus* névre, mint az a földi király, a kit ők vártak.

Egyetlenegy kivétel van csak az alól a tartózkodás alól, de a mely szintén a mi állításunk helyességét bizonyítja. Pályája kezdetén a Jákób kútjánál, a mikor a samariai asszonnal beszélgetett a Messiás eljövételéről, azt mondja Jézus: „En vagyok az, a ki te veled szölok.“ (János IV. 26.) Ebben az időben ez a nyíltság még meglepő s példátlan a Jézus részéről. Amde az asszony ezen szavaiából: „Tudom, hogy a Messiás eljö és . . . *mindenre megtanít minket.*“ (IV. 25.) — kitűnik, hogy ő nem annyira királynak, mint inkább profétának képzelte a Messiást. Samária népei között kevesebb téves hit és földi remény volt a Messiáshoz fűződve, tehát nyiltabban is beszélhetett nekik, mint a zsidóknak. Ez a példa még szembetűnőbbé teszi annak az okát, miért volt Jézus némely dologban olyan tartózkodó a zsidókkal szemben.

Jézus tanítási módszerére kevés olvasó gondol tanulmányozás közben. E módszer tökéletes volta s azok a nagy igazságok, miket ez a módszer magában hordoz elrejtik azt az olvasó figyelme elől. De ha egyenesen utánna nézünk, legalább részben ki nyomozhatjuk s egy-egy pillanatra látjuk, mennyire megfelel e módszer a maga céljának s talán a mi magyarázatunk is a Jézus beszédeiről biztosabb és igazabb lesz, ha e módszer említett jellemvonásait is tekintetbe vesszük.

* * *

Agol után :

*Bokor Sándor.***Misszió-ügy.***„Elmenvén tanítsatok minden népeket.“* Jézus.

A fenti cím és biblia parancs alatt Szalay József nagybecskereki lelkész tollából egy a „Keresztyén Evangélista Lap“ olvasói missziója céljait elősegítő adakozásra felhívó cikk jelent meg a „Magyar Szó“ hasábjain.

Annak előre bocsátása után, hogy minden élő keresztyén egyház igyekszik teljesíteni Ildvezítőnk fenti parancsát, tartván fenn missziókat Indiában, Kínában, Japánban, Afrikában, Dél-Amerikában, sőt a holt gör. keleti orosz egyház is buzgólkodik e téren Ázsia több pontján : rámutat a cikk arra, hogy nálunk, magyaroknál a keresztyén érzés eddig gyenge volt és nem szült missziókat. Most azonban már missziók szervezése után kezd nézni és már a szervezés stádiumában van két misszió : egyik a „Kis Tükör“ ujság olvasói missziója Indiában, a másik a „Keresztyén Evangélista Lap“ olvasói missziója, a kik itt benn a hazában, a szerbek, románok, tótok, németek, szóval a haza nem — magyar ajku lakosai között szerveznek missziót. És pedig azért — mondja a cikk — hogy eleget tegyenek a fenti, jézusi parancsnak s aztán azért, hogy a misszióval a hazának is eleget tegyenek.

Nem új dolog előttünk békésbánati lelkészek előtt Szalay lelkésztársunk vállalkozása, mert hogy megemlítsem, a misszió élén ő áll. Legutóbbi egy-

házmegyei gyűlésünk tárgyalta Szalay lelkésztársunk azon beadványát, a melyben nem kevesebbet kért, mint azt, hogy az egyházmegye adja oda nevét erkölcsi garanciául a hazában, testvér felekezetek közt operáló misszióknak.

Az egyházmegyei gyűlés a misszió minden hangzatos céljai mellett és dacára is felekezeti békétlenségre vezető lélekhalászt látván a „Keresztyén Evangélista“ lap olvasói missziójában, teljes egyértelműséggel kimondta, hogy távol tartja magát e missziótól, mint olyantól, mely itt a hazában velünk együtt lakó *keresztyén* felekezetek közt akar szerepni híveket egyházunknak.

En elismeréssel vagyok Szalay lelkésztársam missziói buzgalma iránt de áldástalan és a hazai nemzetiségekkel fennálló viszonyunkat csak rosszabbító kezdeményezésnek tartom Szalay tervbe vett misszióját, melynek most az említett gyűlési kudarc után az összes hazai protestánsok közt próbál propagandát csinálni.

Ha Szalay lelkésztársamat a cikke bevezető részében például oda állított angol, német, skót, orosz missziók buzdították fel a jézusi parancsnak való engedelmségre és a szerint leendő cse ekvésre : akkor tudnia kell, hogy azok nem a testvér felekezetek közt halásznak embereket Isten országának, hanem a pogányok között : nem hazájokban, hanem távol földeken, hova még az evangéliom világossága el nem hatott. Itthon van szükségünk misszióra, belmisszióra, egyházunk sáncain belül. De olyan nemű misszióra, mire Szalay lelkésztársam pénzalapot kér a hazai protestánsoktól, nincs szükség, ha békességet akarunk.

Még a ma divattá lett adomány-gyűjtésre lehetne szólni valamit ; de hát ez a hatóság dolga.*

Körösladány, 1905. aug. hó.

Tóth József
lelkész.**Schiller és a vallás.**

Elmélyedni egy nagy ember lelki világában, keresni, kutatni az író egyénisége, jelleme után hátrahagyott művei alapján, mindig meghozza a maga sajátos élvezetét, még akkor is ha ez a jellemkép, ez a lelki világ megalkotására való törekvés csak darab munka marad. Nincs ez másként ott sem, hol *vallásos* világnézetek megállapítását kíséreljük meg.

Hogyan és honnan származik az egyes emberbe ez vagy amaz sajátos vallásos érzés, felfogás az *mysterium*, kifürkészhetetlen titok marad, de hogy ez a vallásos érzés, ez az egyéneken uralkodó Isten kép az író minden munkáján meglátszik, azt nem vitathatja el senki.

* Közreadtuk e cikket, de nem hallgathatjuk el, hogy e tárgyban Tóth József kedves barátunkkal, az Ebresztő volt jeles szerkesztőjével nem érthetünk egyet. A külmisziót a mi erőnk nem bírja még meg, de az evangéliom vallásának a terjesztéséről le nem mondhatunk. Még a béke kedvéért sem. Minden egyház köteles elveit törvényes és megengedett úton terjeszteni. A nemzetiségek között ez a misszió egyenesen nemzeti feladat is. De téves is azt hinni, hogy köztünk és a többi felekezetek között béke van. Éppen most közöljük az áttérések és reversálisok szomorú adatait. Akkor midőn mások minden eszközzel küzdenek a magok igaza mellett, mi az evangéliom ügye mellett a kényelem puha párnáin nem pihenhetünk. Szerk.

Schiller a keresztyén vallás lényegét nem ke-
reste összeállított ismeret formulákban, dogmatikus
rendszerben, hanem erkölcsösen ideális ösztönben,
abban az ösztönben, mely bennünket kiemelni igyek-
szik a mindennapi élet ködéből, homályából, hogy
egy igaz, tiszta és így nemesen szép élet magasla-
tához vezessen.

Mély látású barátja Goethe nem hiába jegyezte
meg róla: ¹ „Und hinter ihm im wesenlosen Scheine
lag, was uns alle bändigt, das Gemeine.“ Ha fele-
kezetekről kérték ki a véleményét látszólag kese-
rűen jegyezte meg: ² „Welche Religion ich bekenne?
Keine von allen, die du mir nenst, und warum
keine? Aus Religion.“

Mégis mintegy megfélekedve erről a kijelen-
téséről gyakran igen szívesen és határozottan tar-
totta magát a keresztyén egyház hívének, így pél-
dául híres nagypénteki kijelentésében: „Religion
des Kreuzes, nur du verknüpfest in einem Kranze
der Demut und Kraft doppelte Palme zugleich.“³
Első ifjúságában a protestáns lelkészi hivatást tar-
totta a legnemesebbnek és ki is tűzte azt magának
életcéllül. Christofine nővére igen kedvesen beszélt
el, hogy az ifjú Schiller nagyon szívesen tartott, egy
fekete kötöt magára öltve, családjának körében tar-
talmas egyházi beszédeket, s ha ekkor valaki nevetni
merésztel vigasztalhatatlan volt. Prediger álmodni
véget vetett Károly Jenő herceg beavatkozása.

Schiller gondolkozása költészete már csak azért
is erős vallásos alapozásra vall, mert erélyes tiltá-
kozás minden egyoldalú külsőleg materialis irány-
zatu világfelfogás ellen. Az állatias élvezet és tisz-
tán állatias éltető ösztön. (Anmuth und Würde), a
Kellem és Méltóságról szóló értekezésében szatiriku-
san pellengérré van állítva. Szinte hallani lehet, ki-
érik a sorok közül, az ilyenformán minden funkció-
jától megfosztott lélek panasza. Nem, Schiller nem
volt materialista, nem tudott megnyugodni abban,
hogy az ember ne legyen más, mint természetes
környezetének véletlen produktuma. Milyen erélyes
gyönyörű tiltakozás ez: ⁴

„Es ist kein leerer, schmeichelnder Wahn,
Erzeugt in Gehirne des Toren.
Im Herzen kündet es laut sich an:
„Zu was Bessern sind wir geboren.“
Und was die innere Stimme spricht,
Das täuscht die hoffende Seele nicht.“

A mi az embert a közönséges élet keserűségeiben
vigasztalja, az nem csak a szerelem férfi és
nő között, bármennyi napsugaras, aranyporos álom-
képet hoztak is azzal összeköttetésbe, hanem „Sza-

¹ (Szabadon.) Mögötte látszólag létnélkül feküdt, ami min-
dönket köt a közönséges.

² Melyik vallást ismerem el? Egyiket se melyet megneve-
zel. Miért? Vallásosságból.

³ Kereszt vallása, csak te kötöd egy koszoruba az alázat
és erőnek kettős pálmáját.

⁴ (Szabadon.) „Az nem csupán hízelkedő agyrém, mit a
bolond agya állít elő, hanem szívünkben biztos tudattá válik,
hogy „valami jobbra születünk,“ és a mit a belső szózat mond,
az nem csalja meg a reménykedő lelket.“

badság, Erény és Isten“, ha ezek nem világítják
meg a halandó útját sötét és rideg marad az.¹

„Die drei Worte bewahret euch, inhaltsreich,
Sie pflanzet von Munde zu Munde,
Und stammen sie gleich nicht von aussen her,
Euer Inneres gibt davon Kunde
Dem Menschen ist nimmer sein Welt geraubt
So lang er noch an die drei Worte glaubt.“

Szabadság a költő ideális eszményképe, erény
és Isten vezetnek el bennünket egy morális becsü-
letes kötelességérzethez, de a jócselekedet, csak ak-
kor érdem, ha minden mellék tekintet nélkül szí-
vünk igaz sugallatát követjük vele („Wenn es einer
freien, persönlichst, frohen Neigung entspricht“) és
éppen ebben keresi és találja meg a nagy költő a
keresztyén közelebből protestáns vallás különös is-
mertető jegyét és arra a következtetésre jut, hogy
ilyenformán a maga tisztaságában nem egyéb ez a
vallás, mint a tiszta erkölcsiség maga, és így az
egyetlen aesthetikus vallás. („Es ist also in seiner
reinem form Darstellung schöne Sittlichkeit . . .
und in diesem Sinne, die einzige aesthetische
Religion.“)

Bármennyire rajongott is a nagy költő az antik
világ istenei iránt, a pogány emberáldozatot is kö-
vetelő istenekről daloló költőkben, vallásos érzésű
nemes szív dobogott, ki épenséggel nem volt mate-
rialista, ki sohasem elégedett meg a föld sarával, ki
vágva vágott az ég után, hova kell erre szebb
bizonyíték e soroknál.²

„Ach kein Steg will dahin führen,
Ach der Himmel über mir
Will die Erde nie berühren,
Und das dort ist niemals hier . . .“

Vagy másutt.³

„Du musst glauben, du musst wagen

Nur ein Wunder kann dich tragen
In das schöne Wunderland.“

A nagy költő, kire még az istentagadást is sze-
retik ráfogni azok kiknek csak az eseng a fülébe
„egy vallást sem ismerek el,“ Istenben bizó keresz-
tyén gondolkozású ember volt, de nagy lelke nem
talált kielégítést egy dogmatikus felekezet korlátai
között sem, de még nincs jogunk a materialismus
még kevésbé az istentagadás vádjával illetnünk.⁴

Leipzig.

Bössörményi Géza.

¹ „E három szót őrizzék, tartalomban gazdag,
Adjátok őket szájról-szajra
Egyelően nem kívülről származnak
Belsőitök ad róluk hírt

Az embertől mindaddig nem raboltak el világát
Amíg e három szóban hisz.“

² Egy út sem akar oda vezetni, a fölöttem levő eget nem
akarja a föld érinteni a mi ott van az sosem lesz itt.

³ Neked hinni, merészelní kell, csak egy esoda világot
abba a szép esodaországba.

⁴ Közelebből foglalkozik e kérdéssel: 1. Schillers Bezi-
hung zu Eltern Geschwitem und zur Familie (1839.) 2. Schillers
Leben 1830. (Mindkettő Wolzogen-től) 3. Schillers Jugend 1830.
Keller-től.

A biblia az orosz-japán háborúban.

Oly sokat olvastunk napról-napra az orosz-japán háboru legkülönbözőbb mozzanatairól, a véres szárazföldi és tengeri csaták borzalmairól, az ágyuk dörgéséről, hogy bizonyára jól fog esni mindnyájunknak, ha a tűz és láng lobogása közül a békeharang lágy zengését is hallhatjuk egy kissé.

A „Britt és külföldi bibliaterjesztő Társulat“ egyik német nyelvű, „Bibel-Arbeit“ című kis lapjának f. évi júliusi számából vesszük át a következőket.

Hosszu idő óta az egész világ szemei Oroszországra és Japánra tekintenek, erre az eddig fejletlen két országra, melyekben azonban esodálatos erő rejlik. Mindkettőben tárt kapuk várják Isten igéjének bevonulását.

Az a különbség, a melylyel e két országban a maga munkáját a bibliaterjesztő társaság fogantatja, egészen megfelel annak az ő eljárási módjának, hogy minden országban annak saját igényeit, körülményeit szokta tekintetbe venni. Japánban, hol különböző missiói szervezetek munkálkodnak, magok a missionáriusok tevékeny részt vesznek a biblia terjesztésében. Itt tehát a bibliaterjesztő társulat megtakarítja azt a kiadást, melybe egy sereg benszülött bibliaárus alkalmazása kerülne.

Oroszországban ellenben, hol külföldi missióknak nem szabad munkálkodniok, a benszülött bibliaárus nélkülözhetetlen tényező a szentirat terjesztésében. Egyetlen más országban sem annyira értékes és jellemző az ő munkálkodása, mint a cár birodalmában, a szétszórt falvak, birtokok és tanyák e rengeteg complexumában, melyeket a vasuti kiesiny állomásokról, vagy a nagy vízi utak kikötőhelyeiről csak hosszú utazások után lehet elérni. A nagy távolságok ez országában, hol minden kilenc ember közül csak egy lakik városban, faluról-falura vándorol a bibliaárus a maga könyveivel, fölkeresi az országos és heti vásárokat, a kolostorokat és bányákat, és mindenféle népek között terjeszti Isten igéjét. Különös gondot fordít a társaság a kívándorlókra és a szibériai foglyokra, s nevét már nagyon jól ismerik Oroszországban. Erdekes dolog föl- említeni, hogy az első modern orosz bibliát a „Britt és külföldi bibliaterjesztő Társulat“ állította elő és nyújtotta át II. Sándor cárnak abból az alkalomból mikor ez 1874-ben az edinburghi hercegnek Mária orosz nagyhercegnővel való esküvője idején Angol- országot meglátogatta.

A társaság emberei elé a tisztviselők sem Japánban sem Oroszországban nem vetnek semmiféle akadályokat, sőt irántok sok esetben a legnagyobb előzékenységgel viseltetnek.

Ez az előzékenység igazán esodálatos ellentétben áll azokkal az akadályokkal, a melyekkel a bibliaárusok, magának a civilizált Európának több országában is találkoznak; így például a vasutak jelentékeny engedményt biztosítanak a társaságnak az által, hogy áruit, és pedig úgy az állami, mint a magán vasuttársaságok is ingyen szállítják, s ugyanezt teszik a különböző hajótársulatok is. Ingyen utazási jegyeket adnak a bibliaárusoknak, továbbá vámot sem szednek a vasutakon vagy hajókon vitt bibliák után.

Mult évben a társaság Oroszországban és Szibériában 60 különféle nyelven 644,381 bibliát terjesztett el.

Az oly igen nagy művelődési hajlammal bíró japánok körében a bibliaterjesztés munkája zavartalanul folyik. Magok a művelt japánok sem ellenzik e munkát, jóllehet ők nagyon közönyösen viselkednek a keresztyénség élő igazságai irányában. Japánban a britt s a skót nemzeti bibliaterjesztő társaságok vállvetve dolgoznak, s a terjesztés szokásos módja mellett minden kínálkozó alkalmat megragadnak, hogy Isten igéjét bevigyék ez ország népe közé. Az osakai nagy kiállítás alkalmával például 14,420 bibliát terjesztettek el, a mely számból 8242 ujtestamentom volt. Az alatt az öt hónap alatt, mig e kiállítás nyitva volt, a nevezett társaságok ügynökei ugyan erős munkát végeztek. A kiállítás minden tisztviselője az ujtestamentomból külön bekötött példányt kapott ajándékba a britt társaságtól. A bibliaárusok fölkeresi itt a különböző ünnepélyeket és vásárokat, s évről-évre nagyszámu evangéliomot árusítanak el a Fudzsiába menő bucsusok között s a japán gőzhajótársaság összes hajóinak szalonjaiban ott találhatók a japán ujtestamentomok.

Japánban olyan gyorsan haladt a civilizáció, hogy az összes japán szentiratok mellett a chinai bibliáknak csaknem felét is, és pedig a legmodernebbül berendezett könyvnyomdákban, ott állítják elő.

Mielőtt az Oroszország és Japán közötti háboru kiütött volna, a társaság japáni ügynöke látogatást tett a japán hadügyminiszternél, s megkérte ezt, engedné meg, hogy az esetleg esataterre induló csapatok között terjeszthessék a szentirást. Azonnal munkába vették 200,000 evangéliom és teljes ujtestamentom külön formában való nyomtatását. A fukuini könyvnyomdatársulat e könyvek nyomtatásáról, bekötéséről és elküldéséről olyan gyorsasággal intézkedett, a mely egy európai nyomdának is becsületére vált volna.

A katonák felszerelésében, mely a lehető legcsekélyebb súlyra és a legkisebb térfogatra redukált, még csak evangéliomra is alig jutott volna hely, ha ugyan az nem miniatúr kiadásu volt. Ilyen kis példányt állítottatott hát elő a társaság, és kevés olyan japán katona indult el a esataterre, a melyik egy ilyen kis bibliát magával ne vitt volna.

Még nincsenek a társaságnak teljesen biztos adatok a kezében, de az már bizonyos, hogy 1904. január 1-től azon évi október 31-ig 216,000 biblia osztott szét a mikádó esapatái között. A japáni ügynök azt írja Londonba, hogy a esataterre addig elindult 250,000 japán katona közül talán egy sem volt olyan, a ki örömmel ne fogadta és olvasta volna a japánnyelvű evangéliomokat. Annyit már tudnak a keresztyénségről, hogy vigasztalás merithető abból, és még nem született olyan ember, bármilyen tulzó mértékben hazafias legyen is az, a ki a modern hadviselés láttára ösztönszerűleg is oda ne fordulna, a honnan remény és élet integet feléje.

A társaság érdekes levelezőlapot kapott a japán gárda egyik tisztjétől. A levél, szószerinti fordításában így hangzik: „Az ujtestamentomot, melyet nekem ajándékozni sziveskedtek, elviszem magammal a háboruba, s mihelyt alkalmam kerül reá, olvasgatni is fogom. Nem kaptuk meg mindnyáján ezeket a esinos könyveket, de az a szándékunk, hogy oda- kölcsönözzük azokat egymásnak. Ebben az időben nagyon hálás vagyok ezért az ajándékért.“ Egy másik gárdatiszt, megköszönvén a neki ajándékozott

ujtestamentomot. Mandzsuriából levelet írt, s kért még tíz példányt. mert társai közül néhányan nagyon szeretnének e könyvekhez hozzá jutni.

Oroszországban is erősen munkálkodtak a társaság ügynökei és bibliárusai. Az orosz hatóságok a legszélsőbb határokig menőleg támogatták a bibliának a seregek közötti terjesztésének munkáját. A négy evangyéliomból és a zsoltárokból ezer és ezer példányt osztottak szét az oroszországi és szibériai vasutak esomópontjainál a háboruba menő céri katonáknak. A bibliárusok jelentései megható élményekről szólnak és fennhangon beszélnek arról a nagy háládatosságról, a melylyel az emberek a kis kiadású bibliákat fogadták. Egy bibliárus például ezt írja: „Együtt voltak a katonák közt apa és fiu, kiket mindkettőjüket a tartalékba hívták be. Mikor az apa megkapta a maga bibliáját, fiához fordult s így szólt: „Csókold meg ezt a könyvet.“ Majd a közelben álldogáló feleségét hívta elő, s neki adta át a könyvet a következő szavakkal: „Nézd, ez a könyv foglalja el otthon a mi helyünket: ez itt marad, míg mi tova leszünk, és vigasztalást fog neked nyújtani. Meríts belőle vigasztalást és reménységet. De légy háládatos a bibliaterjesztő társaság iránt is, a mely szíves volt e könyvvel megajándékozni tégedet.“

A tiszték is, kivétel nélkül mindannyian, nagyon előzékenyek voltak, nagyon sok esetben éppen ők támogatván a bibliáknak a csatába induló vagy táborozó katonák közötti terjesztését. Egy parancsnokló tábornok maga részére vett meg egy bibliát, s a bibliárusal együtt kimenvén a csapatok közé, így beszélt katonáihoz: „Nézzétek testvérek, különböző állomásokon különböző ajándékokat kaptunk, de a fődolog mindaddig hiányzott, a míg e könyvhöz nem jutottunk. A Britt és külföldi bibliaterjesztő Társaság adja azt nektek ingyen. Olvassátok azt, s tanulmányozzátok különösen a zsoltárokat. Főként a 91-ik zsoltár érdemli meg a mi figyelmünket. Orvendeztetni fog az bennünket a mi hosszú utunkon és segíteni fog a csatatéren.“

Különös gondot fordított a társaság a sebesültekre. A vöröskereszt egylet kórházaiban evangyéliomokat osztogattak, a cárnó pedig maga 17,000 példány evangyéliumot vett meg és osztogatott szét a Mandzsuriában megsebesültek között.

Egy kórházban keresztet vetett magára egy katona és így szólott: „Köszönöm barátom, te valami jó olvasni valót hoztál minékünk.“ Majd emelt hangon így folytatta beszédét: „Testvéreim, ne legyünk restek e könyvek olvasásában.“ Egy másik katona meg ezt mondá: „Nagy társaság ez. én ismerem. Evangyéliumot osztogat ez a foglyok, a szegények és köztünk szegény katonák között.“

Mikor a bibliárus a kozákok közé ment a maga könyveivel, egy katona a következő szavakat intézte hozzá: „Köszönet a te küldőidnek. Mi csaknem mint vadállatok, vagy még azoknál is rosszabul élünk a csatamezőn. Az ilyen könyvek valami magasabb életre tanítanak bennünket.“ E szavakkal összerogyott a szegény ember és sirt.

Mikor az orosz flotta a Szezi csatornán ment keresztül, megengedték a bibliárusoknak hogy Port-Saidban a hadihajókra léphessenek és azokon a szentiratokat árulhassák. Egy nap és egy éjszaka 700 példány bibliát adtak el az orosz tengerészek-

nek, s a flotta egy későbbben jövő osztályának hajóin meg 400 biblia kelt el közöttük.

A szentirat utáni vágyódás tehát mindnagobbá lesz a hadviselő felek, különösen pedig az oroszok között; de a kik az életnek e kenyeré után óhajtoznak, nagyon szegények arra, hogy azt teljes árán megvásárolhassák, s a bibliaterjesztő társaságtól várják, hogy a lehető legolcsóbban terjeszse.

Hogy pedig a társaság ezt megtehesse, kérő felhívást intézett ügye barátaihoz, hogy adományaikkal tegyék lehetővé a szentiratnak ott a keleten küzdő két nép szegény fiait közt való terjesztését.

Csiky Lajos.

TANÜGY.

Protestáns egyetemi mozgalmak 1796-ban.

A protestáns egyetem eszméje régi. A XVI—XVII. századi reformátusok még nem áltatták magokat azzal, hogy olyan színvonalu iskolákban tudjak képezni a lelkészeket, mint a külföldi protestánsok, de hogy ilyen iskola létesítésére irányuló törekvés már akkor megvolt, éppen az a körülmény bizonyítja, hogy a lelkészi pályára készülő ifjak közül minél többet igyekeztek külföldi egyetemekre küldeni, hogy egyrészt a reformáció eszméit annak közvetlen forrásából ismerjék meg, másrészt pedig hogy magasabb fokú képzésben részesüljenek. A magyar ifjak külföldre járását városok, gazdag patronusok. Debrecenben pedig különösen az 1666-ban Apaffy Mihály erdélyi fejedelemtől kieszközölt alapítvány tette lehetővé Mártonfalvának ezen alapítványra vonatkozó feljegyzésében olvashatjuk: „Az idők rossz szak, inkább a küldendők, mint a pénz számát iparkodjanak sokszorozni.“

Sok más körülmény is hozzá járult ahhoz, hogy a XVI—XVII. században nálunk protestáns egyetem nem keletkezhetett. A kormány némely kedvezőbb években talán elnézte volna, de állandó fenmaradásra a kormány ellenzése miatt nem számíthatott volna. E mellett amikor Magyarországon a reformáció elterjedt, már a külföldi egyetemeken megszilárdult a reformáció szelleme s azon egyetemeken a középkori egyetemekről átszármazott egyetemi tradíciók is éltek. Nálunk pedig az utolsó egyetem is elenyészett 1543-ban, s vele minden egyetemi tradíció.

A magyar reformátusoknak mindenfokú iskoláikat magoknak kellett ugyszólván semmiből előállítani. Saját anyagi erejökre voltak utalva, üldözések miatt erejüket sem tudták kifejteni, a hatalom mindig ellenök dolgozott. Alsó és középfokú iskolákat így is nagy számmal állítottak fel, alig volt jelentékenyebb egyházközség, melyben deák iskola nem lett volna. Felsőbb iskolákat is igyekeztek létesíteni. Mindenik egyházkerületben keletkezett főiskola. Bár a debreceni főiskolának is voltak fejedelmi pártfogói, mégis igen lassan fejlődött. Csak 1635-ben állították fel a 2-ik. 1660-ban 3-ik és 1704-ben a 4-ik tanszéket, melyekhez az ötödik közel egy század mulva 1798-ban járult.

Mindezekről eltekintve sokáig nem érezték a magyar protestánsok a protestáns egyetem szükségét. Az erdélyi fejedelmeknek voltak híres főiskoláik. A

mikor pedig a Pázmány féle nagyszombati egyetem létesült, a magyar protestánsoknak több gondot okozott az ellenreformatio ellen való védekezés, mint a külön protestáns egyetemen való gondoskodás. A szathmári béke után már országos törvény vágta útját a protestáns egyetem megvalósításának, mert az 1723. évi LXX. t. cikk értelmében a király az alapítványokra és intézetekre való felügyeleti jogot magának tartotta fenn. Az 1731. márc. 21-én kiadott Carolina Resolutio pedig csak az articuláris helyeken és csak a grammatikai fokig engedélyezte a protestáns iskolákat, a felsőbb iskolákat pedig, ha királyi engedelem nem volt azok fentartására, e rendelet értelmében be kellett zárni. A király felsőbb iskolák állítását csak abban az esetben engedte meg, ha azok állandó és biztos alappal bírtak, hogy az ország lakosait gyűjtésekkel ne terheljék. Ezen törvény alapján sikerült a kormánynak a debreceni kollegium több pártikuláját a grammatikai fokig leszorítani. Hiába hivatkoztak a reformátusok az 1608. évi I. és az 1647. évi III. t.-cikkre, mert ezek a szabad vallás gyakorlatot biztosították ugyan, de az iskolákról nem szóltak. A kormány meg azt mondta, hogy a szabad vallás gyakorlat abban áll, hogy a szülők gyermekeiket vallásuk tanainak ismeretére szabadon taníthatják, erre a célra pedig elég ha iskolák a grammatikai fokig terjednek, s néhány theologiai tanfolyamuk van lelkészeik és tanítóik képzésére.

Mária Terézia alatt sem kedveztek a körülmények az iskolák fejlődésének, sőt az iskolák életerejét akarta elválni a kormány azzal, hogy 1752-ben a városoknak megtiltotta az iskolák segítését.

A Pázmány-féle nagyszombati egyetem, mely Budára, majd Pestre került, II. József alatt vetkőzött ki kizárólagos katolikus jellegéből. II. József halála után az 1790/1. évi országgyűlésen a protestánsok vallásszabadsága biztosítván, iskoláik szabad fejlődésére szép kilátásaik voltak. Amde a rövid ideig tartó liberalis világ után, I. Ferenc király uralkodása alatt rögtön jelentkezett a reactio. Természetes, hogy a magyar katolikus főpapság sietett az egyetemi oktatást is egészen katolikus irányba terelni. Az egyetem székhelyül nem tartották alkalmasnak Pestet, melynek határozottan katolikus jellege volt. Olyan várost akartak tehát egyetemi székhelyül kiszemelni, a melynek neve is kifejezze az egyetem katolikus jellegét. Erre pedig legalkalmasabb helynek tartották a magyar katolikusok egyházi fejének, az esztergomi érseknek a székhelyét. Így történt, hogy 1796-ban határozott alakban lépett fel az a terv, hogy a pesti egyetemet Esztergomba áthelyezik. A szándékról a protestánsok is értesültek, s a katolikus főpapság terve a református egyház vezető férfait arra ösztönözte, hogy addig cselekedjenek, míg nem késő.

A protestánsoknak Mária Terézia alatt nem volt szabad bármely foku iskolát állítani, sőt a meglévőket is leszorította a grammatikai fokig. Azt a jogot, hogy bármely foku iskolát állíthassanak, az 1790/1. évi országgyűlésen nyerték meg. Ennek a fontos jognak a felhasználására azonban a magyar reformátusok sok más szükségeik miatt nem gondoltak volna, ha az a veszedelem nem fenyegette volna őket, hogy a magyarországi legmagasabb foku oktatás egészen a katolikus főpapság kezébe kerül. Így, ezen jog birtokában fogamzott meg az a merész gondolat a reformátusoknál, hogy magyar prot. egye-

temet állítsanak. Az eszmét a tiszáninneri református egyházkerület vetette fel, s közölte a tiszántuli egyházkerülettel. A tiszáninneri egyházkerület terve számot vetett a magyar reformátusok szűk anyagi viszonyaival, éppen ezért az ágostai evangélikusokkal együtt akarta a protestáns egyetemet megvalósítani. Sőt, a mi igen érdekes magyarázatokra adhat okot, a protestáns egyetemen a lehetőségig legbiztosabb alapokra való helyezése végett azt is javasolta, hogy a görög nem egyesültekkel érintkezésbe kell lépni, a protestáns egyetem eszméjének meg kell őket nyerni s kérni kell a királyt, hogy engedje meg a három egyesült felekezetnek egy protestáns egyetem felállítását. A tiszáninneri egyházkerület 1796. ápr. 2-án kelt levelével kapcsolatban a létesítendő egyetemenről kész tervet küldött, s jelezte, hogy ugyanezt megküldötte Stratimirovics görög nem egyesült metropolitának is.

A tiszántuli egyházkerületi gyűlés a tiszáninneri egyházkerület tervezetét tárgyalás alá vévén, mindenek előtt egyértelműleg hangsúlyozta, hogy a protestáns egyetem létesítésére nagy szükség van. A tervezet ama részében is egyetértettek, hogy az egyetemet a magok erejéből fel nem állíthatják. De már arra nézve eltérők voltak a nézetek, hogy a három felekezet teljes egyetértése bizonyosra vehető-e, sokan emlegették a különféle veszedelmeket, a melyek a széthuzásból származhatnak. Kemény vita fejlődött ki, mindkét nézet mellett erős érvek hoztak fel, azonban az ellenvetéseket szembe állították a protestáns egyetem megvalósítása mellett felhozott érvekkel, s mint a jegyzőkönyv mondja: „végre is annak velejét elfogadták egyező akarattal, a máramarosí deputatust kivéve.“

Azután a terv részleteit tárgyalták. A tiszántuli egyházkerület néhány változtatást és toldást ajánlott. Így megtoldotta a tervet azzal, hogy az egyetem létesítésére begyűlő alaptőkét „titulo capitalis irrenunciabilis“ a királyi kincstárban kell kezelni. Ugyancsak a tiszántuli egyházkerület kívánta a tervezetet azzal megtoldani, hogy az egyetemen a theológiát mind a három felekezetnek egyformán adják elő. Az egyházkerület ezen elvi kijelentéseit határozott formába akarta önteni, ezért annak meg szerkesztésével Vay Istvánt, Domokos Lajost, Szikszay Györgyöt és Szántó Jánost megbízta. Kifejezte azon óhaját is, hogy a megbízottak a munkálatot minél hamarabb készítsék el, mert óhajandó volna, hogy az 1796. évi jul. 12-én tartandó pesti conferentián (konvent) az ügyet tárgyalhassák, már pedig addig csak két hónap van hátra.¹

A deputatusok siettek a munkálattal, csakhamar elkészítették, az egyházkerületi gyűlés helyben hagyta és szétküldte a többi egyházkerületeknek.²

A pesti conferentia 1796. június 12-én csakugyan megnyílt. Az ügy előbb vitele elé azonban sok akadály gördült. Lehetetlen volt határozni, már csak azért is, mert az evangélikusoknak egyetlen követője sem volt jelen. Legnagyobb érdeklődéssel várták a görög nem egyesültek válaszát. A conferentiára érkező követeket ott várta Stratimirovics metropolita levele, mit a gyűlésben felbontottak. Ebben a levélben nem volt határozott visszautasítás, azonban tartalma mégis alkalmas volt arra, hogy

¹ Egyh. ker. jk. 1796. évi ápr. 25-én 29. p.

² U. o. 1796. évi 43. p.

a református követek lelkesedését lelohassza. Azt írta benne Stratimirovics, hogy a mixta universitás ügyébe nem avatkozhatik bele, ilyen fontos kérdésben csak a nationalis congressus határozhatja, azonban annak összehívására nincs ideje.¹

Igy végződött a nagy felbuzdulás, akkor is felkapták az eszmét, mint ma, s a mint az első lépések nem sikerültek úgy, a mint óhajtották, elkedvetlenedve, az egészet abba hagytak. Több nyomát nem találtam az ügy tovább fejlődésének. Hogy miért maradt abba a terv, annak néhány oka kétségtelenül megállapítható. Az evangélikusok nem siettek a tervet felkarolni, a görög nem egyesültek tartózkodó magaviselete pedig egészen nyilvánvaló volt. Legfőbb ok azonban mégis az lehetett, hogy a pesti egyetemnek Esztergomba való áthelyezése nem történt meg, s így azon ok, mely a mozgalom megindításánál mint főmotívum szerepelt, megszűnve, a mozgalom abban hagyásánál is legnagyobb sullyal esett a latba. Akkor is úgy volt, mint napjainkban: csak közvetlenül fenyegető veszedelemmel szemben védekezünk, s a mint a veszedelmet elhárítottuk, vége annak a törekvésnek, hogy a veszedelem ellen a jövőre is védekezzünk. Hiába mi nem tudunk a jövő számára alkotni.

Az 1796. évi egyetemi mozgalomról azonban egyet el kell ismernünk, és ez az, hogy az a mozgalom a lelkesedést tekintve felette állott a mainak. A protestáns egyetem eszméjét minden mellék tekintet félretételével osztatlan lelkesedéssel karolták fel, s a „szükséges” és „nem szükséges” „lehetetlen” és „nem lehetetlen” kifejezések a tárgyalásokból teljesen hiányoztak, vita csak a kivétel módzatai körül volt.

Mi ebből a tanúság? Igen egyszerű: ahhoz, hogy a debreceni egyetem megvalósítását az egész közvélemény olyannak tartsa, mely lehetséges és mindenképp felett szükséges, várunk kell addig, míg kézzel fogható és szemmel látható jelei nem lesznek annak, hogy a debreceni egyetem létesítése a magyar református egyházra nézve létkérdés. Addig, míg ilyen veszedelmet nem látunk, lesznek, kik az egész mozgalmat lekicsinylik, a veszedelmet pedig kizártnak tartják.

Vajjon nem okosabb dolog volna e addig tenni, míg lehetséges? S talán a kézzelfogható bizonyítékok megjelenésekor már késő is lesz eszelekedni?

Dr. Barcsa János.

KÖZÉLETÜNK.

Védekezés a kivándorlás ellen.

„Tájékoztató a magyar telepítő és parcellázó bank részvénytársaság szervezetéről, céljairól működési köréről és programjáról. A bank székhelye: Budapest, V. Nándor-u. 9.” című füzetet kaptam közelebb kezemhez, a melyre felhívom mindazon lelkes és világi embereink figyelmét, a kiket a nemzetünket és hazánkat oly rettenetes erővel sújtó kivándorlás kérdése akár közvetlenül, akár csak távolabbról is érdekel. E bank alapításában öt nagy hazai pénzintézetünk vett részt, s a mi Hegedüs

¹ U. o. 1796. évi 74. p.

Sándorunk választotta meg elnökévé, ki mellett az igazgatósági tagok között közelebbi ismerőseink közül ott látjuk Dr. Mezőssy Béla országgyűlési képviselőt is. A bank alapításának célját a füzet a következőkben írja le.

„Működési körünk kereteinek szabatos megjelölése és ügyvitelünk tartalmának ismertetése szempontjából előre kell vázlatosan bocsjátanunk: mi lebegett cél gyanánt az alapító pénzintézetek előtt akkor, amikor a Magyar telepítő és parcellázó bank r. t. alapítását elhatározták és végbevették.

Kiindulási pont gyanánt az a tapasztalati tény szolgált, hogy földművelő-osztályunk, és pedig úgy a magyar, mint a német és tótajku földművelők rendkívül élénk, egyre fokozódó földéhséget tanúsítanak, amelyet csak igen korlátolt mértékben képesek kielégíteni azért, mert megfelelő szervezet, megfelelő közvetítés, a parcellázás műveletének megfelelő műszaki és pénzügyi előkészítése és lebonyolítása hiányában az eladásra kerülő közép- és nagybirtokokat nem képes megvásárolni.

Kétségtelenül lebonyolítottak magánosok és egyes vidéki pénzintézetek az utóbbi években igen sok birtokfeldarabolási műveletet. Ép oly kétségtelen azonban, hogy ezen műveletek lebonyolítása nem mindig történt ama követelmények teljes szemmel tartásával, amelyek figyelembevétele elengedhetetlenül szükséges a vevőközönség prosperálása szempontjából, de másfelől világos az is, hogy megfelelően szervezett, erre a célra és kizárólag erre a célra berendezett s a kellő anyagi erőeszközök fölött rendelkező intézmény hiányában a birtokfeldarabolási műveletek nagy területe maradt kiaknázatlanul ott is, ahol a parcellázás összes gazdasági előfeltételei megvoltak s ahol az ily művelet foganatosítása intenzíve szolgált volna úgy az eladó birtokos, mint a vételre kész parasztság gazdasági érdekeit.

Egyfelől egészséges mederbe terelni a birtokfeldarabolással egybefüggő műveleteket, másfelől a parcellázási tevékenységet minél szélesebb körre kiterjeszteni: ez volt az a magyar telepítő és parcellázó bank alapítóinak kitűzött célja. E cél megvalósítására szolgál tehát az ujonnan megalakult pénzintézet, amelynek egyedüli és kizárólagos hivatása a telepítési és birtokfeldarabolási műveletek minden egyes ágának beható és gondos ápolása, a földbirtok forgalmának közvetítése, eladó nagy és középbirtokoknak parcellázás és telepítés által leendő értékesítése, ez által üdvös irányítása a magyar földbirtok megosztásának és kedvező befolyás gyakorlása a nagy és középbirtokok árának alakulására.

Megjegyzendő, hogy ámbár a bank működésének súlypontját kisbirtokok képzésére helyezi, azonban ott, ahol ezt a feldarabolási művelet simább lebonyolítása, avagy fontos gazdasági vagy társadalmi tekintetek indokolták teszik, nem fog elzárkózni attól sem, hogy az ingatlan egy részét mint középbirtokot hasítsa ki és így értékesítse.

A kitűzött cél megvalósítására az esetek változatos különfélesége szerint eltérő utak vezetnek, a melyek számát és irányát eleve megjelölni szinte lehetetlen azért, mert minden egyes, az új bank működési körébe vágó tranzakció más-más érdekesportot képez, így különleges elbánást is igényel.

Előre bocsjátandó azért, hogy a bank egész általánosságban szívesen nyújtja minden olyan birtokpolitikai művelethez segélyét, amely kitűzött céljá-

nak megfelel s amely anyagi eszközeinek kockázta-
tása nélkül bonyolítható le. Példaképen azonban
alábbiakban néhány oly tipikus esetet sorolunk elő,
amelyek a gyakorlati életben szaporábban ismétlőd-
nek és ezen esetek kapcsán fogjuk bemutatni a bank
közreműködésének mértékét és módozatait."

A bank a telepítés és parcellázás ügyét intézi
bizományban (opeio mellett és közös számlára) *vétel*
útján (saját számlára, társas viszony alapján) s a
parcellázások financirozásában a legnagyobb szaba-
tossággal és kellő garanciák mellett jár el.

Azt hisszük, hogy jó szolgálatot teszünk a ha-
zai közérdeknek, ha felhívjuk olvasóink figyelmét e
bankra, melynek tevékenysége erős és hatalmas,
védekezés lehet a kivándorlás ellen, mert földbirtokhoz
tudja juttatni hazánk szegény, s éppen ezért földéhes
népét.

A tájékoztató füzetet a cikkünk elején közölt
cim alatt és helyről bárki is könnyen megszerezheti
magának, hogy abból részletes tájékozódást szerez-
hessen magának a bank ügyvitele felől, a melyet
mi csak pár szóban ösmertethetünk.

Csiky Lajos.

KÜLÖNFÉLÉK.

— *As előfizetési díjak és hátralékok*
beküldésére tisztelettel kérjük lapunk járatóit.

A püspöktől.

2430 – 1905. sz.

A nagytiszteletű esperes uraknak.

Elnöktársam Ő méltóságával történt közös
megállapodásunk folytán ez évi egyházkerületi
közgyűlésünket a szokott helyen október hó 25
(huszonötödik) és következő napjain fogjuk meg-
tartani.

A gyűlési tárgyakat egyenként fel nem so-
rolhatom, az egyházkerületi tanügyi, népiskolai
tanügyi, és a debreceni főiskolai igazgató-tanács
útján, továbbá nagytiszteletűségtek útján az egy-
egyházmegyékről fognak azok még legnagyobb
részben és ezután fölterjeszteni.

A közgyűlés első napján délután 4 óraker
ref. segély egyleti közgyűlés, illetőleg választmányi
ülés leend.

Második nap délelőtt az igazgató-tanácsi
tárgyak során tanárválasztás, délután pedig a bi-
rószági ügyek tárgyalása történik.

Tisztelettel kérem a Nagytiszteletű esperes
urakat, hogy minden a gyűlés elé tartozó köz-
és bírószági ügyeket *legalább 10 (tiz) nappal* előbb
beterjeszteni méltóztassanak, mert a későbbben
érkezők a tárgysorozatba felvételni egyáltalában
nem fognak.

A Nagytiszteletű esperes urakat már októ-

ber hó 24-én reggel 9 órára kérem tanácsko-
zásra, a mikor is a különböző segély kérvények
adás, vétési és csere szerződések fognak elő-
készíttetni.

A viszontlátás reményében atyafiságos tisz-
telettel vagyok :

Debrecen, 1905. augusztus hó 31.

Kiss Áron
püspök.

— **Szeptember 1.** Megnyiták az iskolák
kapui, megkezdődött a nagy népvándorlás a vén
kollégium felé, pedig a rendes tatarozási mun-
kálátok, melyeket az általános munkás sztrájk
szokatlanul hátra vetett, még most sincsenek
készen. Az emlékkert előtt áll a szokott könyv
vásár; aggódó arcu szülék tűnnek fel a nyu-
goti kapunál s mint vonuló hangya raj huzód-
nak a főgimnáziumi hivatalos helyiségek felé.
Az akadémián még csend van. Ott még csak a
tanárok zsinatolnak s a jótétemények felől tana-
kodnak. Az új diákok már várják a jótétemé-
nyek kiosztását. A régiek még odahaza ülnek s
csak vasárnap vagy későbbben kelnek utra. A
szülői háznál kapják meg a jótéteményekről szóló
híradást, melynek törvényeit jól ismerik. Nr. 1.
Mindenesetre folyamodni kell. 2. Szegénységi
bizonyítvány, sok testvérek, nehéz anyagi hely-
zet kellőleg kiemelendők. 3. A múlt évi szor-
galomjegy is számításba jön. 4. A jótétemények
a pálya emelkedésével mindig fogynak. 5. Valami
jó atyai pártfogó s a lelkész ajánlása nagy aka-
dályon keresztül segít. Sokakon még ez se
segít. Megnőtt a theologusok száma, csak
az első évre 49-en jelentkeztek s ösz-
szesen 147-en volnának. Hely pedig csak
48-ra, legfeljebb 68-ra van. Mikor jön el már
az idő, hogy a szent egyház a maga leendő
szolgáit ingyen nevelteti s mindegyik Timótheust
jótéteményben részesíti. Lám a katolikusok ru-
hával is ellátják a papnövendékeket. Mi pedig
a gimnáziumban és a tanítóképezdén még helyet
sem tudunk fiainknak adni. Az előjelekből ítélve az
idén sok lesz a betölt létszám miatt elútasítot-
tak száma. Csak legalább azok, a kiknek hely
jutott, jól forgassák magokat és beváltsák a csalá-
dának, a hazának s az egyháznak hozzájuk
fűződő reményeit. A jó Isten segítse meg őket.
Megnyiták az iskolák, megnyiták a sorompók,
szerencsés esztendőt szülőknek, tanulóknak,
tanároknak egyaránt.

— **Lélek az, a mi megelevenít** című könyvem-
ről (23 egyh. beszéd) a kritika nagy elismeréssel
szólott, s ez felbátorít miszerint felhívjam lelkész
társaimat a könyv megszerzésére. 2 kor. 50 fillér. A
tiszta jövedelem tele a Kálvineumé. Kapható nálam
(Csabdi, u. p. Bieske, Fehér m.) Nagy Vince ev.
ref. lelkész.

— **Egyházi gyűlések Németországban.** *Strassburgban* most tartották a német katolikusok 52-dik nagy gyűlésüket. A gyűléssel egyidejűleg számoltak be a különböző kath. jellegű vallásos, társadalmi diák sajtó s humanitarius egyesületek. Ott volt az egész Német kath. világ Elzászban. A mily nagy jelentőségű e gyűlés állam és egyházpolitikai szempontból éppen olyan jelentéktelen mint vallási összejövetel. A zárt gyűlések komolyan fejtegették: „hogya ha a pápa egészsége megóvása miatt elhagyná a Vatikánt ez veszélyeztetné a kath. egyház teljes és valóságos függetlenségét.” Az ez értelemben feltett és elfogadott határozati javaslat ijjesztő képet tár fel a kath. egyház függetlenségének politikusainak helyzetéről, de nincs a pápa ellen irányzott él nélkül se. Ugy látszik a német kath. egyház vezetői félnek a Gondolfói sétától. Azért aztán a nyilvános gyűlés legkiemelkedőbb pontja *Dr. Erhard* előadása a papi világról sem tehetett kellő hatást. A beavatottak érezték, hogy ama határozati javaslat és e dicséret között ellentét s az egészben kevés őszinteség vagyon. Az Erhard előadása egyike volt a legjobbaknak. Mindazt a magasztalást, a mit mi a szentkönyvről elsöztünk mondani, a pápaságra ruházta. Ez intézmény a csodás, isteni hatású a legkülönb stb. A pápák a legnagyobb egyének, különbek mint a királyok. „Sehol annyi munkát, sehol annyi önfeláldozást. Altalok növekedik Isten országa, ők őrzik a lelki hatalom függetlenségét az állammal szemben, az ő szerepök legnagyobb a kultura terén. A Krisztus Istenségének a hangoztatásával végződött a beszéd, mely a hallgatóságot magával ragadta, de nem a vezetőket, a kinek a beszéd prot. konkluziója erős realismusa, a modern társadalmi állapotoknak a tárgyalást s az a hamis modor a mely életet, tudományt, a modern világon a középkorral összehasonlítva nem tetszett és nem is tetszhetett. Az egyházban vagy van hit és annak minden lehető, vagy van okosság s ez önmagával is tehetetlen. Ime a modern catholicismus. Az egyetemek felvonulása azonban bizonyítja, hogy a német kath. egyházban ha nincs is már hit, de van társadalmi és politikai erő. A nagy német kath. egyház politikai tüntetésével szemben valóságos idill az *eisenachi prot szövetség gyűlése*. Itt hívő keresztyének gyűltek össze, a kik az Isten ígéjéről, a hitről s annak megőrzéséről tanakodtak. Természetes azért, hogy itt éppen az volt a kiindulási pont, a mire Erhard a kath. gyűléseken eljutott s a mit a szentek légiói homályba vonnak: a Krisztus istensége. A szövetség hívő prot. keresztyénekből és egyházakból alakul a kik egymásnak, az egyháznak, Istennek tartoztak szolgálni. Minden tag tetszés szerinti tagdíjat fizet. A szövetség vezetői kiegészítés utján töltik be a hivatali helyeket. Ezenként nagy gyűlést tartanak. Ez a szövetség a mi egyházi értekezletünknek felel meg, de sokkal jobban van szervezve és nagyobb eredményeket is tud felmutatni. Tekintve, hogy ezeket minden hatalmi eszköz nélkül érte el s hogy minden politikától távol áll: nem kicsinylendő. De vajjon célszerű nekünk az élettől egészen vissza huzódní és a világot egy magasabb néző pontból, felülről nézni? Sok szól mellette sok ellene. Az egyház erősebb mint a család, nemzet, ország. Ezt bizonyítja a *német hugenotta* a XVI-ik Louis által kiüldözött francia nyelvű német országi prot. *egyházak gyűlése* is. E gyűlés melyen a berlini, frankfurti, hamburgi hugenotta lel-

készek szerepelnek Brüsszelburgban szept. 20 án fog megtartatni.

— **Egyházmegyei közgyűlés.** A debreceni ev. ref. egyházmegye 1905. szeptember 6-án közgyűlést tart.

— **A bihari ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése.** A bihari ev. ref. egyházmegye f. év szept. 8-án tartja Nagyváradon őszi közgyűlését. A közgyűléssel kapcsolatban nevezetes actusok folynak le ez alkalommal. Ugyanis d. e. lesz az ujonnan felállított tanítónőképző intézet ünnepélyes megnyitása, a midőn a megnyitó imát Széll Kálmán szalontai, az ünnepi beszédet Sulyok István bihari esperes fogja mondani. Ugyanesak ekkor tartja a megválasztott igazgató Sáfrány Lajos is a székfoglaló értekezését. D. e. 10 órakor lesz Bary Józsefnek kir. törvényszéki elnöknek, mint megválasztott egyházmegyei gondnoknak a beiktatása. D. u. 4 órakor lesz a Rítóók-émlékünnepély, a melyen az imát Sulyok István esperes fogja mondani, az emlékbeszédet pedig Veress István révi lelkész, egyházmegyei jegyző tartja. A gyászdalokat a váradi ref. dalárda adja elő.

— **Lelkész választások.** A mándoki ref. hívek Bélteky Lajos utódjául ifj. Görömbey Péter segédlelkészt iskolánk jeles növendékét és volt széniorát választották meg egyhangulag. Görömbey vasárnap tartotta beköszöntő prédikációját. — Molnár István nagykállói segédlelkészt Mihálydiban lelkészszé választották. Gratulálunk.

— **Tanárválasztás** az ev. ref. felsőbb leányiskolában. Az ev. ref. leánynevelő intézet igazgatótanácsa Kiss Albert elnöklete alatt, mint értesültünk tegnap döntött a pályázat alá boesátott tanári állások betöltése felett. Rajztanárnak az eddig itt működő ideiglenesen alkalmazott Gyökössy Lajossal szemben, a kit a tanárikar egyedül ajánlott, Hajdu Béla helybeli születésű rajztanárt választották meg egyhangulag, Hajdu Gyula volt tanácsnok fiát, Az ének tanárságnál a választás Tóth Lajos gyönyörű hangú kántorra esett, kit a tanári kar második helyen ajánlott. E tanárválasztásra vonatkozólag vettük a következő levelet:

* * *

Nagytiszteletű szerkesztő ur! Engedje meg, hogy b. lapjában megemlékezhessem az én meg nem választatásomról. Ezt követeli azon tisztelet, a melyet a növendék érez jóakaró igazgatója iránt, ezt a saját reputatiom is. Mert ha az 5 pályázó között én is *csak* pályázó lettem volna, akkor a visszautasítás baleset lett volna, a mi mindnyájunkkal közös, de így mint ideiglenesen már alkalmazott tanár állándósításomat kérve buktam el s ez már oly blamázs, a melyre az avatatlan rögtön felteszi a kérdést: miért? és bizonyára oly okot keres, a mely tőlem távol áll. És így van bizonyára a rajztanári akadémia igazgatója is, a ki engem, mint oly növendékét, a kiben megbizott, ezen iskolához ajánlott. De kezdem. Én a ref. felsőbb leányiskolához az igazgatóság sürgönyi hívására, az akadémiai igazgatóm ajánlatára és biztatására jöttem tavaly szeptemberben. Tehát egyenesen hívtak. És hogy mily eredménnyel működtem? Eltekintve a nt. elnök ur élő szóval való elismeréseitől, mutatja Dóczy Imre felügyelő ur hivatalos látogatásakor tett nyilatkozata a tanárkari jegyzőkönyvben, — Dóczy Geodeon igazgató urtól nyert szolgálati bizonyítványom

és a tanári kar határozata, a melyet a nt. Kiss Albert elnök ur egyetemes felszólítására hozott akkor, midőn felszólította, hogy tegyen hozzá felterjesztést a tanári fizetések rendezése dolgában, továbbra az idejlegesen és a be nem töltött tanári székek betöltésének módozatairól. E határozat — a mint a hitelesítéskor hallottam, — úgy hangzott, hogy miután kötelességemben mindenben eleget tettem, engem az ig. tanács állandósítani kegyeskedjék. Sajnos azonban ez az egész határozat nem ment — bár egyesek indítványozták — tanárkari jegyzőkönyvbe. De azért az igazgató tanács tárgyalta, megválasztván Rácz Erzsébetet ezen ajánlat folytán, az én állásomra azonban pályázatot hirdetett annak ellenére. Ugyanigy szólt a tanári kar ajánlata a jelölések alkalmával és éppen ezért a többi pályázókat nem is ajánlotta, csak egyedül engem. És mit tett erre az igazgató tanács? Elég jellemző a dolog lényegére, hogy a tanári kar ilyen ajánlatával szemben egyetlen egy hang sem emelkedett mellettem, az összes szavazatokat más nyerte el. És miért? Ennek története ez: Kultusz miniszter urnak a pályázati felhívása következtében a magam és az iskola érdekében én is kértem felvételemet a rajztanári tovább képző tanfolyamra, a modern rajztanítás népiskolai módszereinek elsajátítása céljából. S midőn pályáztam, miután a pályázatomat csak a tizenkettedik órában adhattam be, hogy le ne késsek, a nt. elnök ur saját kezűleg vitte fel kérvényemet a püspöki hivatalba, hogy onnan rögtön expedíálják. Miután pedig a rajzkiállítás elkészítettem és a képesítői rajzokat elbírálta, amint azt kikötötték, elbucsuztam a nt. elnök urtól; a kinek feleletéből arra kérdésemre, hogy a pótvizsgálatokra lejjöjje-e, azt vettem ki, hogy engedélyt ad az eltávozásra, de ha szükség lesz rám az igazgató ur irni fog. E tekintetben hivatkozhatom Sáfrány Lajos kartársamra, ki jelenleg szerencsés igazgatója a nagyváradai ref. tanónképző intézetnek, a ki az egész beszélgetésünknek szem és fültanuja volt. De még tovább is ily auspiciumok kísérték, mert Pestre segélyt is kaptam 50 koronát elnöki végzés útján, mint később hallottam előleget jövő évi fizetésemből. Hogyne lettem volna nyugodt s miért pályáztam volna más felé. És e boldogságból felzavart egy levél. Jer haza, mert a nt. elnök ur kijelentette és tudatja általam, hogy mert más felé is pályáztál, az ig. tanács választó gyűlésén itt légy, különben tulajdonítsd magadnak a következményeket. Én lejöttem Pestről, az igazgató tanács velem szóba sem állt, hanem meghirdette a pályázatot. Az ok most már az volt, hogy nem tartottam meg adott szavamat, mert a képesítő vizsgálatokra nem jöttem le. Előbb már megfeleltem a vádra. De tudomást nyervén róla, sorba kilineseltem az ig. tanács elnökét és tagjait megismertetvén őket a *tévedésről* nt. Kiss Albert elnök ur kijelentette két nappal a választás előtt (keddtől szombatig váratott az audienciára) hogy legyek jó reménységgel, csak sajnálatos félreértés következménye az egész ügy; a többiek is biztattak — és az eredmény! sajnós félreértésre vált az én számomra. Ez volt az én elejtésem szomorú de tanulságos története. Szomorú reám nézve, tanulságos azokra a jó emberekre, a kik engem ide küldtek, mert megtudhatják hogy nem voltam hibás az elejtetésemben s tanulságos a későbbi pályázókra, akik bizonyára, csak akkor fognak ahhoz az iskolához

pályázni, ha már az irányadóknál megfelelő atyafiságos, és befolyásos összeköttetésre tettek szert. *Gyökössy Lajos* rajztanár.

— **Angolok Debrecenben.** Egy 26 főből álló előkelő angol társaság járta be a múlt hóban az országot a nagy magyar barát *Shrubsole* vezetése alatt. Megfordultak Debrecenben is, hol mint nagyobb részt prot. vallásúak kétszeresen is jól érezték magukat. Úgy is mint a város szívesen látott vendégei, úgy is mint a város nagytöbbségének hitsorsossai. Megnézték a város nevezetességeit, a kollegiumot és részt vettek a nagy templomi istentiszteleten, hol nt. *Jánosi Zoltán* lelkész prédikált. A jeles szónok beszéde minden tekintetben méltó volt önmagához és az alkalomhoz. A vendégek kifejezték azon óhaj-tásukat, hogy saját nyelvükön is olvashassák e szép beszédet, melyet *Csiky Lajos* ez évi teológiai dékán angol nyelvre is lefordított s több angol lap is közreadott.

— **Béke.** Az évek óta dúló japán-orosz háborúnak vége van. A békét az amerikai Portsmouthban megkötötték. A rettenetes mérkőzésnek mely az oroszok hatalmát külsőleg és belsőleg megtörte, vége van. Japán diadalmuskodott az egész vonalon, még az erkölcsi győzelem is teljesen az övé. A mily ellenállhatatlan erőt mutatott fel a esatateren, éppen olyan önmérsékletéről és erkölcsi fölényéről tett tanúságot a békekötés alkalmával. Messze keleten Ázsiának szélén egy hatalmas nagy nép és birodalom támadt, mely a nemzeti lelkesedés és a tudás csodáiról tesz bizonyosságot. De bizonyosságot tett arról is, mit a Biblia tanít: „A ki leteszi az ő életét meg tartja azt.” „Az én életem nekem nem drága, csak hogy elvégezzem, a mi reám bízott.” Ránk is sok van bizva, különösen e napokban. El az Isten, hogy meg nem szegyenülünk.

— **Az Izsnyétei tüzkarosult ref. egyház részére** következő adakozásokat küldték eddig. Várady Gyula Munkács 200 kor., Bereg munkácsi Takarékpénztár 100 kor., Formosi lakosoktól 15 kor., Sallay Gyula Beregszász, Dr. Székely Kálmán Beregszász 100 kor., Nagy Gyula Munkács 10, Horthy Gyula Beregszász 6 kor., Dr. Zsindely István Sárospatak 5 kor., Novák Lajos Sárospatak 5 kor. Eddigéle összesen 361 kor. „Ti pedig Atyámfiai meg ne restüljétek a jótéteményben.” (II. Thess. 3, 13.) Izsnyéte, 1905. aug. 29. *Szentimrey József* ref. lelkész.

— **Orgona átvétel.** Luzsna (Liptó megye) községben lélekemelő ünnepély keretében folyt le az orgona átvétele. A mű a legnagyobb szakértelemmel összeállított terv szerint készült. Hangja úgy az egyes változatok, mint a teljes mű használata alkalmával kellemes, csengő, tiszta, és erőteljes, a mi főleg a hangolás eredménye. Az orgona a legujabb esőrend szer szerint készült, mely a legnagyobb pontossággal zaj nélkül működik. A szakértői vizsgálat alapján az orgonát át vettük. Rovder István s. k. lelkész. Chladek József s. k. karnagy.

— **Kálvin-utca.** A Piac-utca, mióta a piac belőle elhelyeztetett, illetéktelenül viseli nevét, de különben is szerfelett izléstelen elnevezés volt amelyet nem ment az sem, hogy célszerű lett volna. Ideje volna tehát mindenképpen más nevet adni városunk legfőbb utcájának s mivel nemzeti nagyjaink neveivel már vannak utcák és terek elnevezve legyen az új név vallásunk nagyjáról Kálvin-utca.

— **Az áttérések statisztikája.** A vallás és közoktatásügyi miniszterium „Egyház és hitélet” címen közzétette az áttéréseknek 1896-tól 1902-ig terjedő statisztikáját. — Amióta ugyanis az 1895 évi XLIII. törvénycikk életbe lépett amelyben megengedik mindenkinek bármely felekezetből ki és belépését, azóta a statisztika kezd mindinkább nagyobb érdekléssel és egyházi szempontból mind nagyobb fontossággal bírni. A hét év alatt (1895—1902.) áttért a zsidó vallásról: a róm. kath. vallásra 1760, az evang. ref. vallásra 489, az ág. ev. vallásra 216, az unitárius vallásra 11, a gör. kath. vallásra 88, a gör. keleti vallásra 41. Összesen 2605. Viszont zsidó lett ez idő alatt: róm. kath. 129, ev. ref. 85, ág. ev. 61, unitárius 2, görög kath. 18, görög kel. 14. Az egyházpolitikai reformokat követő 7 év alatt a zsidó egyház 1996 hívőt veszített, a kiknek tulnyomóan nagy része református és róm. kath. lett. A hitfelekezetek nyereség és veszteség rovata így alakult: A róm. kath. egyház az áttérések folytán 11253 hívőt nyert, a görög kath. egyház az áttérések folytán 4249 hívőt nyert, a görög keleti egyház az áttérések folytán 180 hívőt nyert, az unitárius egyház az áttérések folytán 772 hívőt nyert. Az áttérések révén veszített az ev. ref. egyház 4974 hívőt, a görög kath. egyház 406 hívőt, a görög kel. egyház 5772 hívőt, az ág. ev. 2325 hívőt.

— **Templomot nem lehet lefoglalni.** A máramarosszigeti orthodox izraelita hitközség 5794 korona erejéig végrehajtást kért a máramarosszigeti izraelita Szeferd hitközség temploma ellen. — A máramarosszigeti törvényszék ezt el is rendelte. A debreceni ítélőtábla azonban ezt az ítéletet megsemmisítette azon igen érdekes indokolással, hogy az imaház, a hol isteni szolgálatot teljesítenek, rendeltetéseinél fogva közforgalmu tárgy nem lehet és végrehajtás alá nem vonható. A Curia most ez ítéletet indokainál fogva helybenhagyta.

— **Felhívás az esperes urakhoz.** A püspöki hivatal felhívja az esperes urakat, hogy azon özvegy papnék nyugtáit, a kik az országos gyámintézet segélyében nem részesülnek s a kiknek gyámindija a régi egyházmegyei gyámintézetek részéről is kevés vagy éppen semmi: a főtiszteletű püspöki hivatalhoz beküldeni sziveskedjenek.

— **Meghívó.** A sepsiszentgyörgyi ev. ref. Székely Mikó-Kollégium a magyar társadalom részvételével 1905. évi szeptember hó 4-én Hidvégi gróf Mikó Imre szülőházát (ma gróf Mikes Ármín kastélya) születésnapjának századik évfordulóján Zabolán emléktáblával ünnepélyesen meg fogja jelölni. Ez emlék-ünnepre mellyel a Kollégium nagy alapítójával szemben érzett kegyeletét, halálját külsőképen is nyilvánítani kívánja a néhai nemes gróf emlékének minden igaz tisztelőjét meghívjuk. A sepsiszentgyörgyi ev. ref. Székely Mikó-Kollégium elöljárósága nevében: *Dr. Bodor Tivadar* főgondnok, *Glass Ferenc* jegyző, *Péter Mózes* igazgató-tanár. *Az emlék-ünnep sorrendje:* 1. Szeptember 4-én délelőtt 8 óra 18 perckor Brassó—Sepsiszentgyörgy felől érkezés Zabola—Páva pályaudvarára, hol a közönséget Zabola község nevében Földes György zabolai ev. ref. lelkész üdvözli. 2. Bevonulás a zabolai polgári zenekar közreműködése mellett. 3. A község házában üdvözlő beszédet tart Both György községi jegyző. 4. Felvonulás a gróf Mikes Ármín kastélyához. II. 1. Nyitányt játszik a zabolai polgári zenekar. 2. Szózat. Éneklí a Székely Mikó-Kollégium

énekkara. 3. Emlékbeszéd. Tartja Bodor János, kollégiumi gondnok, zágoni ev. ref. lelkész. Emléktábla-leleplezés. 4. Nemzeti zászló. Éneklí a zabolai vegyes dalkar. 5. Alkalmi óda Irja és elszavalja Szabó Jenő, kézdívásárhelyi ev. ref. lelkész. 6. Honfi dal. Éneklí a zágoni tanítói kar. 7. Megemlékezések és koszoruzások a résztvevő hatóságok és testületek hivatalos képviselői részéről. 8. Himnusz. A zabolai polgári zenekar kísérete mellett éneklí a közönség. III. Délután fél 1 órakor közebed Kovásznán, a sétatéri nagy vendéglő kerthelyiségében. Egy teríték ára 3 korona. Fuvar Zaboláról Kovásznára 1 korona. *Tájékoztató:* I. Az emlék-ünnepre a jelentkezők folyó évi augusztus 26-ig Sepsiszentgyörgyre az ev. ref. Székely Mikó-Kollégium igazgatóságához intézendők. A jelentkezés alkalmával közlendők: 1. Kíván-e a jelentkező elszállásolást Kovásznán és mely időre? 2. Részt vesz-e a közebeden? 3. Igényel-e fuvar Zaboláról Kovásznára? A közebeden csak azoknak lesz teríték fentartva s fuvart és elszállásolást is csak azok igényelhetnek, a kik ez iránti óhajításukat folyó évi augusztus 25-ig a Székely Mikó-Kollégium igazgatóságához bejelentik. II. Vonatok érkezése: Brassóból szeptember 4-én a vonat indul reggel 5 óra 15 perckor. Sepsiszentgyörgyre érkezik 6 óra 30 perckor, Zabola-felé tovább indul reggel 6 óra 45 perckor, a hová érkezik a már fennebb jelzett időben. III. Vonatok indulása: Zabola—Páváról szeptember 4-én a vonat indul délután 3 óra 10 perckor, Kovásznáról 3 óra 25 perckor, Sepsiszentgyörgyre érkezik 4 óra 35 perckor, Brassó-felé indul 4 óra 50 perckor, a hová érkezik 6 óra 10 perckor.

Tartalomjegyzék: Fecske a templomban. Kósa Ede. — Egységes liturgia. Dr. Ferenczy Gyula. — Idvezítő Urunk tanítása. Bokor Sándor. — Misszió-ügy. Tóth József. — Schiller és a vallás. Böszörményi Géza. — A biblia az orosz-japán háboruban. Csiky Lajos. — **Tanügy:** Protestans egyetemi mozgalmak 1796-ban. Dr. Barcsa János. — **Közéletünk:** Védekezés a kivándorlás ellen. Csiky Lajos. — Különlélek.

Felelős szerkesztő: **DR. FERENCZY GYULA.**

Pályásat tanítói állásra.

A berkeszi ev. ref. egyház kántor-tanítói állomásra ezennel pályázatot hirdetek.

Javadalmazás:

1. Kétszobás lakás konyhával, kamarával és mintegy egy vékás kerttel. 2. 17 hold föld fordulókban, melyet ősszel háromszor tavasszal egyszer a hivek megszántanak s az őszi termést beszállítják. 3. 4 hold kaszáló saját művelésben. 4. Párber 10 köböl gabona. 5. 15 félnapi kézi napszám. 6. 3 öl kemény tűzifa beszállítva, vagy pénzbeli egyenértéke (egy öl jelenleg fuvarral: 26 korona.) 7. Tandij 80 gyermek után 4 koronájával: 320 korona, és egy-egy drb. baromfi. 8. Ismétlő iskola tandij: 30 korona. 9. Stóla 20 korona körül. 10. Szénapénz 48 korona. 11. Okleveles tanító részére: 150 korona államsegély. A föld adót a tanító fizeti.

Kötelessége:

A jelenleg 5 osztályu osztatlan iskolában teendőit végezni és lehetőleg ezt 6 osztályuvá fejleszteni, valamint a kántori teendőket ellátni.

Pályázhatnak ev. ref. vallásu okleveles tanítók, kik egyszersmind *organázni* is tudnak.

A pályázati okmányok az alólirott lelkész hivatalához szept. hó 10-ig betérjesztendők.

Berkesz. (u. p. Demecser) Szabolcs m.

Végh János
ev. ref. lelkész.

Pályásat.

A tiszántuli ev. ref. egyházkerület nagyszalontai egyházmegyéjében levő *tenkei* ev. ref. lelkészi állásra, — mely halálozás folytán üresedett meg, — pályázat hirdettetik.

Évi javadalma egyházközségi értékelés szerint: 2272 korona, mely is 140 korona készpénzből, 30 hold föld (1200 □ öles) haszonélvezetéből, 40 köböl kétszeres buzából, 40 köböl kétszeres buzából, 40 köböl tengeriből, 2000 részlet szénából, 15 öl tüzi fából, 8 darab legelőilletéséből és stólából folyik be; tehát ezen egyház második osztályu. Az ev. ref. lelkék száma: 2170.

Megválasztott lelkész, — a választás jogerőre emelkedése után állomását haladéktalanul elfoglalni köteles.

Felhivatnak pályázók, hogy lelkészi minősítványnyel és ezen pályázat közétetele után keltezett szolgálati bizonyítványnyal felszerelt kérvényüket Széll Kálmán ev. ref. espereshez (Nagyszalonta, postahely) folyó évi szeptember 20-ig küldjék be.

Debrecen, 1905. augusztus 29.

Kiss Áron
püspök.

Pályásat

a hevesnagykunsági ev. ref. egyházmegyébe kebelezett *kisajszllási* lelkészi állásra.

Javadalma: mely áll készpénz, termények, föld, tűzifa és stólaris jövedelmekből, egyházmegyéileg értékelve 3680 kor. 50 fillér és így az egyház *első* osztályu.

Pályázati kérvények Győry Lajos espereshez Kenderes (Jásznagykunszolnok megye) küldendők folyó évi szeptember 30-ig. A megvá-

lasztandó lelkész állomását 1906. évi május 1-én foglalhatja el, s jogos és köteles tagja leendő az egyházmegyei gyámintézetnek.

Debrecen, 1905. augusztus 31.

Kiss Áron
püspök.

Pályásat.

A turkevei ev. reform. egyháztanács pályázatot hirdet egy fitanítói állomásra.

Javadalom: 1000, ezerhatvan korona, mely két évi sikeres működés után történt állandósítás esetén 1200 k.-ra emeltetik. Ha megválasztandó természetben kap lakást, fizetéséből a lakbér 150 k. levonatik.

Kötelesség: ez idő szerint az I—II. fiuosztály tanítása.

Pályázhatnak okleveles ev. ref. vallásu fitanítók és végzett tanítóképezdészek. Kellően felszerelt kérvények szept. 14-ig alulirothoz küldendők.

Megválasztandó állását szept. 20-án köteles elfoglalni.

Turkeve, 1905. aug. 30.

Szabó Sándor
ev. ref. lelkész

Kiadási jog átadás.

Tisztelt hozom becses tudomására, hogy népiskolai vallás könyvecskéim — „*Kis tanulók hit- és erkölcs tana*“, ehez „*Vesérkönyv*“ „*Összövetségi Szt. Történetek*“ „*Ujszövetségi Szt. Történet*“ „*Rövid Egyháztörténet*“ kiadását és árusítását **Turóczi István** kézdivásárhelyi könyvkereskedő urnak adtam át.

Meg lévén győződve, hogy nevezett könyvkereskedő ur a könyvek kiállítása, valamint a kiszolgálás pontos és méltányos elintézése által elősegíti a vallás tanítás könnyítésére szolgáló könyveim beszerezhetését: vállalkozását szives figyelmükbe ajánlva kérem hitoktató kartársaimat és a közvetítő kereskedő urakat hogy megrendeléseikkel ezentul egyenesen hozzá fordulni sziveskedjenek.

Zágon, 1905. aug. hó.

Bodor János s. k.
ref. lelkész.

* * *

A fentebb jelzett könyvek kiadási jogát nagytiszteletű **Bodor János** ev. ref. lelkész urtól

megvettem s így azok ezentúl az én kiadásomban fognak megjelenni.

Midőn erre nagybecsű figyelmét felhívom, kérem b. megrendelésével közvetlen hozzám fordulni szíveskedjék.

A könyvek nettó árai:

Kis tanulók hit- és erkölestana elemi I.—II. oszt.	25 fillér.
Vezérkönyv	40 fillér.
O.-szövetségi Szt. Történetek elemi III. oszt.	40 fillér.
Új Szövetségi Szt. Történetek elemi IV. oszt.	40 fillér.
Rövid Egyház Történet elemi V.—VI. oszt.	40 fillér.

Szállítási feltételeim a következők:

Utánvét vagy a pénz előleges beküldése esetén 20% engedmény.

Iskolai gondnokságoknak a mennyiben kívánják 3 havi hiteltre 15% engedménnyel szállítom, de kívánatos, hogy a megrendelés a gondnokság helyegzőjével láttassék el.

Csomagolásért semmit nem számítok, de a posta költség a rendelőt terheli.

Előre is biztosítom a pontos kiszolgálásról s maradok

Kézdivásárhelyt, 1905. aug. hó.

Illő tisztelettel:

Turócsi István
könyvkereskedő.

Éppen most jelent meg

a legújabb 1905/6. tanévre szóló könyv, tanszer.

✂ ✂ ✂ ✂ egyházi művek ✂ ✂ ✂ ✂

Képes árjegyzéke

és az **S. Szabó József** debreceni főiskolai tanár szerkesztésében a

Magyar Prot. Történeti Irka

rendkívül finom vastag papíron, kemény vastag simított fedéllel, magyar, német, diktandó és számtani vonalozással és 16 életrajzzal

100 drb. ára K. 1.80, 1000 drb. ára K. 16.20

Kívánatra úgy a jegyzékből, mint az irkából mutatóvány példányt küld ingyen és bérmentve

HEGEDŰS és SANDOR

előbb László Albert és Társa

protestáns irodalmi könyvkereskedése és iskolai tanszer-raktára

DEBRECENBEN.

ALAPITTATOTT:
1845-BEN.

ALAPITTATOTT:
1845-BEN.

A nagytiszteletű lelkészek, tanárok és tanító urak figyelmébe!

Van szerencsém szíves tudomására hozni, hogy a

==== tavaszi idényre ====

raktáram mindennemű **írfi és fiu ruhákkal** dúsan fel van szerelve.

Nagy választékban, elegáns kivitelben, tartós anyagból szolid árak mellett beszerezhetők:

|| **írfi és fiu öltöny, felöltő, szalon ruha, gyermek costum, esőköpeny** ||
(havelock), iskola ruha, zsinatkabát, palást, főveg stb.

Mérték szerint külön osztály. ~~~~~ Ev. ref. papi egyenruha.

Különös figyelmébe! Nagy előnyben részesülnek azon t. vidéki szülők, kiknek fiai helyben hallgatják az iskolai előadásokat, mert a részökre nálam vásárolt ruhákat díjlanul javítom és vasalom.

Kitünő tisztelettel

NEUMANN M.

cs. kir. udvari szállító, elsőrangú az ország legnagyobb ruha üzlete
DEBRECEN, Piac-utca 49., a m. kir. főpostával szemben.